

การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืนของครัวเรือนเกษตรกรตามหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาบ้านโนนสง่า ตำบลหนองกุง
อำเภอมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

The Promoting and Development of Potentiality of Farming Households based on
Sufficiency Economy Philosophy: A Case Study of Non Sa-nga Village,
Nong Kung, Mueang Subdistrict, Kalasin Province

สุกัญญา ดวงอุปมา^{1/} ภัทรพร ภาระนาค^{2/} และปาริณา แอนเดอร์สัน^{1/}
Sukanya Duanguppama^{1/}, Phattharapron Pharana^{2/}, and Parina Andersson^{1/}

^{1/}สาขาวิชาการจัดการ คณะเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ กาฬสินธุ์ 46000

^{2/}สาขาวิชาการบัญชี คณะเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ กาฬสินธุ์ 46000

^{1/} Department of Management, Faculty of Society Technological, Kalasin University, Kalasin, Thailand 46000

^{2/} Department of Accounting, Faculty of Society Technological, Kalasin University, Kalasin, Thailand 46000

Corresponding author. E: mail address: sukanya.joo@hotmail.com

(Received 8 July 2015: Accepted 8 February 2016)

Abstract: This study aimed to investigate how to promote sustainable development of farming households based on sufficiency economy philosophy at Non Sa-nga village, Nog Kung, Mueang Subdistrict, Kalasin province. The study employed participatory action research to examine local context, potentials, problems and limitations, and people's understanding of sufficiency economy. The results showed that the village's geography is sandy loam plain. Most villagers are farmers with average educational level of primary school. They lived in a close-knit community. They had their own culture. The problems in community were lack of continuous promotion in occupational group, while the limitation of the people were lack of area for setting up occupational group and lack of water for agriculture. The villagers thought sufficiency economy is necessary for living. They planned for daily expense, saving discipline, effective resource consumption, knowledge with moral, news update, learning by doing, and implementation of sufficiency economic in daily life. The results also suggested that there should be the promotion and development of organic fertilizer production, household vegetables growing, farming, local market for people in community to sell their products, and living through sufficiency economic which benefits both villagers and community.

Keyword: Potential development, sufficiency economic

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้เป็นการศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนของบ้านโนนสง่า ตำบลหนองกุง อำเภอมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เกี่ยวกับบริบทชุมชน ศักยภาพ ปัญหา ข้อจำกัดและเศรษฐกิจพอเพียงใน

ทักษะของชาวบ้านโนนสง่า โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า หมู่บ้านเป็นที่ดอนสลับที่ลุ่ม ดินร่วนปนทราย ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อยู่กันแบบเครือญาติ มีกลุ่มสวัสดิการชุมชน มีวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน ปัญหาขาดการส่งเสริมการจัดกลุ่มอาชีพอย่างต่อเนื่องและพื้นที่จัดตั้งกลุ่ม และขาดน้ำเพื่อการเกษตร ชาวบ้านมองว่าเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นในการดำเนินชีวิต มีการวางแผนใช้จ่าย สร้างวินัยในการออม ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและ มีความรู้และคุณธรรม ติดตามข่าวสารในปัจจุบัน เรียนรู้จากการปฏิบัติ และประเมินผล มีการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ควรส่งเสริมและพัฒนากลุ่มปศุสัตว์ภาพ การปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ สร้างตลาดชุมชนขายสินค้าและผลิตผล ส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพ เศรษฐกิจพอเพียง

คำนำ

ปัจจุบันการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพชุมชนเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีความเป็นอยู่อย่าง พอมีพอกินมีชีวิตครอบครัวที่มีความสุข และสามารถยืนหยัดต่อไปได้ไม่สมควรการณ์ที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเป็นการสร้างฐานความมั่นคงให้กับครัวเรือน ชุมชน และสังคมและประเทศชาติ ภายใต้การใช้ชีวิตตาม แนวความคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามทางสายกลาง พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไข ความรู้ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต อดทน สติปัญญา และแบ่งปัน (จิรายุ, 2551) ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตในปัจจุบันและสามารถสร้างความมั่นคงในชีวิตครอบครัว ชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (people's participation) จึงไม่ใช่แค่เพียงแค่การไปร่วมประชุมรับฟังการเสนอแนะความคิดเห็นเท่านั้น แต่คนในชุมชนร่วมกันแสดงความคิดเห็นร่วมกันปรึกษาหารือ เพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน มีโอกาสได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันซึ่งมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน รวมทั้งมี การนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการตัดสินใจของ

คนในชุมชน โดยยึดหลักนิติ ธรรมและความโปร่งใส การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ในการบริหารจัดการ และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมทั้งมีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมต้องอาศัยการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง (เน้นทียา และณรงค์, 2546)

บ้านโนนสง่า หมู่ที่ 3 ตำบลหนองกุง อำเภอมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นชุมชนเป้าหมายในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อศึกษาหาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพภายใต้หลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นหลักแนวคิดที่มีคุณค่า สามารถทำให้ครัวเรือน ชุมชน มีพออยู่ พอกิน พึ่งพาตนเองช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน สังคมและเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาปรับปรุงการวางแผนกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนบ้านโนนสง่า กำหนดยุทธศาสตร์การพึ่งพาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโนนสง่าสู่ความยั่งยืนต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) โดยมีขั้นตอน และวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขอบเขตของการวิจัยพื้นที่ทำการวิจัยได้แก่ บ้านโนนสง่า หมู่ที่ 3 ตำบลหนองกุง อำเภอมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

ในการศึกษาวิจัย ครั้งนี้มีลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และศึกษาเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ทำการสำรวจ สัมภาษณ์ สังเกต แจกแบบสอบถาม จัดประชุมกลุ่มย่อย และจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อหาแนวทางการพัฒนาร่วมกันระหว่างนักวิจัยและคนในชุมชน

ประชากร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ชาวบ้านโนนสง่า หมู่ที่ 3 ตำบลหนองกุง อำเภอมือเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 560 คน 161 ครัวเรือน (สุโขทัย, 2556) และสุ่มตัวอย่างโดยเป็นการกำหนดแบบเจาะจง (purposive sampling) (บุญชม, 2535)

เครื่องมือในการวิจัย แบบสอบถามแผนที่เดินดิน ปฏิทินการใช้แรงงานและการเพาะปลูก แผนที่ความคิด (mind map) สังเกตและการสัมภาษณ์ จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

วิธีการการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ดำเนินการจัดทำแบบสอบถาม ตามจำนวนของกลุ่มตัวอย่างพร้อมกับตรวจสอบ ความถูกต้อง ครบถ้วน และความสมบูรณ์ของเอกสาร ดำเนินการลงพื้นที่เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง โดยทำการเริ่มเก็บข้อมูลแบบสอบถาม จากนั้นทำการตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน และความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับตอบกลับคืน และดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2) ดำเนินการจัดทำแผนที่เดินดิน ปฏิทินการใช้แรงงานและการเพาะปลูก แผนที่ความคิด ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลในลักษณะสามเส้า (Triangulation) ทั้งเอกสารมือสอง การสัมภาษณ์ชาวบ้าน

และที่มนักวิจัย จากการสรุปการจัดเวทีประชาคม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วม

3) ประชุมกลุ่มย่อย ดำเนินการบันทึกการประชุมและสรุปเป็นมติที่ประชุม

4) การสังเกตและการสัมภาษณ์ ดำเนินการรวบรวมข้อมูลมาเขียนเป็นรายงานเพื่อเตรียมคืนข้อมูลในการจัดเวทีต่อไป

5) จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ดำเนินการบันทึกรายงานจากการจัดเวทีตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมตลอดจน (การคืนข้อมูลโดยนักวิจัย และตรวจสอบ โดยชาวบ้านโนนสง่า)

การจัดทำข้อมูล

1) จัดตั้งทีมในการจัดบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ตรวจสอบข้อมูลปฏิทินการใช้แรงงานและการเพาะปลูก ลงพื้นที่โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และแจกแบบสอบถามกับคนในชุมชนตามช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม

2) เติญชวนผู้ คนในชุมชนแลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับบริบทชุมชน

3) ประชุมกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระดมสมอง รวบรวมองค์ความรู้

4) วิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพ และข้อจำกัดของชุมชน

5) จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแนวทางการพัฒนาชุมชน

6) เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) แบบสอบถาม ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (percentage)

2) ค่าเฉลี่ย (mean)

3) แผนที่เดินดิน สังกัด การสัมภาษณ์ ปฏิทินการใช้แรงงานและการเพาะปลูก แผนที่ความคิด ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับคนในชุมชน

4) ประชุมกลุ่มย่อยและจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยทำการคืนข้อมูลให้กับคนในชุมชน



Figure 1 The public hearing and sharing

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์บริบทชุมชนพื้นที่บ้านโนนสง่า

1.1 ลักษณะทางกายภาพของบ้านโนนสง่า ห่างจากตัวเมืองกาฬสินธุ์ ประมาณ 9 กิโลเมตร ติดถนนสายกาฬสินธุ์-สหัสขันธ์ มีเขตพื้นที่ทั้งหมด 2,524 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 2,451 ไร่ พื้นที่ตั้งหมู่บ้าน 73 ไร่ มีพื้นที่ติดกับหมู่บ้านต่างๆ คือ ทิศเหนือ จรด บ้านหนองสอ ทิศใต้ จรด บ้านโคกสำราญ หมู่ที่ 6 และบ้านนาลาดวน หมู่ที่ 7 ทิศตะวันออก จรด บ้านหนองกุงเหนือ และหนองกุงใต้ หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ทิศตะวันตก จรด บ้านคำไผ่ หมู่ที่ 2 มีลักษณะพื้นที่ตอนล่างที่ลุ่ม ลักษณะดินร่วนปนทราย มีลักษณะของพื้นที่ลาดต่ำลงมาจากทิศใต้ของหมู่บ้าน สภาพคุณภาพของดินต่ำ เนื่องจากการใช้สารเคมี มีแหล่งน้ำในการทำเกษตรมีคลองชลประทานที่ใช้ทำการเกษตร มีครัวเรือนทั้งหมด 161 ครัวเรือน

5) เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแผนที่เดินดิน สังกัด และการสัมภาษณ์ ปฏิทินการใช้แรงงานและการเพาะปลูก แผนที่ความคิด โดยมีข้อสรุปหรือข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชนบ้านโนนสง่า ดังภาพที่ 1-2



Figure 2 The potential development of the Non Sa - nga village on household vegetable growing

1.2 ลักษณะทางชีวภาพของชุมชนบ้านโนนสง่า มีพื้นที่ถือครองในการทำการเกษตรเป็นที่ส่วนบุคคล ซึ่งมีพื้นที่ในการทำการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 10-20 ไร่ / ครัวเรือน มีการปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย ข้าว ยางพารา มะม่วงสามฤดู มีปริมาณผลผลิตแต่ละชนิด เช่น มันสำปะหลังเฉลี่ยประมาณ 2-3 ตัน / ไร่ อ้อย เฉลี่ยประมาณ 1-2 ตัน/ไร่ ข้าวส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียว รองลงมาคือข้าวหอมมะลิ เฉลี่ยประมาณ 500-800 / กิโลกรัม / ไร่ ลักษณะการปลูกเป็นการปลูกข้าวนาปี ยางพาราเฉลี่ยประมาณ 300 กิโลกรัม / ไร่ / ปี มะม่วงสามฤดู มีการปลูกและนำผลผลิตส่งขายในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียงตลอดทั้งปี พืชผักสวนครัว เช่น ชะอม ขิง ข่า ตะไคร้ เป็นต้น ซึ่งชะอม เป็นผักที่ทุกคนรอบครัวมีการปลูกไว้ในบริเวณบ้านซึ่งเดิมมีพ่อค้าคนกลางเข้ามาส่งเสริมให้ปลูกและมารับซื้อจนถึงชุมชนแต่ปัจจุบันไม่มีพ่อค้ามารับซื้อเหมือนเดิม ทำให้ชาวบ้านขาดรายได้และขาดการส่งเสริมทางการตลาดตลอดจนมีการเลี้ยงสัตว์ตามวิถีชีวิตคนชนบท

1.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจของบ้านโนนสง่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ ทำนา เป็นอาชีพหลัก และสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ส่วนอาชีพเสริม ได้แก่ การรับจ้างทั่วไป มีการเข้ามารับจ้างทำงานในตัวจังหวัด เช่น ก่อสร้าง ขยายดินค้า และไปทำงานต่างประเทศ อดีตมีการรวมกลุ่มอาชีพทำปุ๋ยหมักชีวภาพสร้างรายได้เสริม แต่ปัจจุบันเลิกกิจการเนื่องจากขาดการบริหารจัดการที่ดีและขาดการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และไม่มีพื้นที่ตั้งกลุ่มทำปุ๋ยหมักชีวภาพ

1.4 ด้านสังคมและวัฒนธรรมบ้านโนนสง่า มีจำนวนครัวเรือน 161 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 560 คน มีการอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ วัฒนธรรมประเพณีในชุมชนที่ยึดถือ คือ ประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ผู้นำมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน มีปราชญ์ชุมชนด้านการเกษตร ด้านการปลูกมะม่วงสามฤดู ระดับการศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และปริญญาตรี ตามลำดับ มีการรวมกลุ่มกันในชุมชน เช่น อาสาสมัครชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ ชาติพันธุ์ของคนในชุมชนบ้านโนนสง่า คือ ลาว ช่วงอายุที่มากที่สุดประมาณ 45-60 ปี

ส่วนที่ 2 ความสัมพันธ์ของบริบทชุมชนบ้านโนนสง่า

บ้านโนนสง่ามีความความสัมพันธ์ในบริบทชุมชนคือพื้นที่ตั้งหมู่บ้านที่ติดกับถนนซึ่งเป็นเส้นทางผ่านไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีพื้นที่ถือครองในการทำเกษตรเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล ลักษณะพื้นที่ดินดอนลุ่มที่ลุ่มทำลักษณะดินร่วมปนทราย ปริมาณน้ำใช้ในการเกษตรน้อยเพราะต้องอาศัยแม่น้ำน่านเป็นหลัก ส่วนใหญ่ชาวบ้านใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการทำเกษตรทำให้คุณภาพของดินต่ำ ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรค่อนข้างต่ำ มีการปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นอาชีพหลัก ได้แก่

มันสำปะหลัง อ้อย ข้าว ยางพารา มะม่วงสามฤดู เนื่องจากสภาพพื้นที่เหมาะสมในการทำเกษตร คือ การปลูกมะม่วงสามฤดู มีการนำผลผลิตขายตลอดทั้งปีสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี มีการปลูกพืชผักสวนครัวที่สำคัญ เช่น ชะอม เป็นผักเศรษฐกิจที่เสริมสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนแต่ขาดการส่งเสริมการตลาด และการบำรุงรักษา ส่วนกลุ่มอาชีพที่จะสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนคือการรวมกลุ่มอาชีพทำปุ๋ยหมักชีวภาพ แต่ปัจจุบันเลิกกิจการเนื่องจากขาดการบริหารจัดการที่ดีและขาดการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องกับไม่มีพื้นที่ตั้งกลุ่ม แต่มีคนในชุมชนมีความชำนาญทางด้านการทำปุ๋ยหมักชีวภาพเนื่องจากมีประสบการณ์มายาวนาน และด้านการรวมกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ยังไม่เป็นรูปธรรม ด้านสังคมและวัฒนธรรมมีการอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญซึ่งยังยึดถือวิถีชีวิตของคนในชนบทมีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตรให้กับเพื่อนบ้านและอยู่กันอย่างอาศัยพึ่งพากันซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีผู้นำที่เป็นบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน มีปราชญ์ชุมชนด้านการเกษตร การปลูกมะม่วงสามฤดู การปลูกผักชะอม และการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ

ส่วนที่ 3 ศักยภาพ ปัญหาข้อจำกัดของชุมชนบ้านโนนสง่า

ศักยภาพของชุมชนบ้านโนนสง่า

บ้านโนนสง่ามีศักยภาพในการประกอบการอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา การทำสวนมะม่วงสามฤดู และการปลูกผักชะอมซึ่งเป็นอาชีพเสริมรายได้นอกเหนือจากการทำนา ทำไร่ และคนในชุมชนมีประสบการณ์ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ

ปัญหาของชุมชนบ้านโนนสง่า

บ้านโนนสง่าขาดการรวมกลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพและกลุ่มอาชีพอื่นอย่างเป็นรูปธรรมเนื่องจากขาดผู้นำกลุ่มและ

ขาดการส่งเสริมการตลาด ความรู้ ทักษะ ขาดอุปกรณ์ เครื่องมือในการสร้างและผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการบรรจุหีบห่อ

ข้อจำกัดของชุมชนบ้านโนนสง่า

บ้านโนนสง่ามีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ทำการเกษตร ที่มีลักษณะเป็นที่ดอนมากกว่าที่ลุ่มพื้นที่สูงน้ำน้อย เป็นสาเหตุที่ทำให้ปริมาณน้ำใช้ในการทำการเกษตรไม่เพียงพอ ต่อความต้องการของคนในชุมชนทำให้ผลผลิตทางการเกษตรน้อย ไม่มีพื้นที่จัดตั้งกลุ่มอาชีพ อาทิ กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ ที่ประสบปัญหาไม่มีที่ดินทำให้ต้องมีการหยุดดำเนินการ

ส่วนที่ 4 เศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของชุมชนบ้านโนนสง่า

จากการศึกษาชาวบ้านโนนสง่าจำนวน 161 ครัวเรือนพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 98 คน (ร้อยละ 60.87) และเพศหญิง จำนวน 63 คน (ร้อยละ 39.13) อายุ 45-54 ปี จำนวน 130 คน (ร้อยละ 80.75) รองลงมาอายุ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 31 คน (ร้อยละ 19.25) ตำแหน่งหัวหน้าครอบครัว จำนวน 161 คน (ร้อยละ 100) ระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 135 คน (ร้อยละ 83.85) รองลงมาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 20 คน (ร้อยละ 12.42) และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 6 คน (ร้อยละ 3.73) อาชีพเกษตรกร จำนวน 150 คน (ร้อยละ 93.17) รองลงมาอาชีพรับจ้าง จำนวน 11 คน (ร้อยละ 6.83) ชาวบ้านโนนสง่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการดำเนินชีวิตตามหลักความพอประมาณพบว่า ชาวบ้านโนนสง่ามีความเข้าใจในเรื่องปริมาณการบริโภคของตัวเอง อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.37$) รองลงมา คือระดับรายได้ที่ได้รับ ($\bar{x} = 4.04$) ด้านการดำเนินชีวิตตาม

หลักความมีเหตุผล มีความเข้าใจในเรื่อง การยึดหลักประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกับเพื่อนบ้านและคนในครอบครัว อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.49$) รองลงมา คือ การวางแผนการใช้จ่ายของตัวเองในชีวิตประจำวัน ($\bar{x} = 3.05$) และการใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างคุ้มค่าและประหยัด ($\bar{x} = 2.50$) ด้านการดำเนินชีวิตโดยการสร้างภูมิคุ้มกันพบว่า ชาวบ้านโนนสง่า มีความเข้าใจในเรื่องการสร้างครอบครัวให้อบอุ่นเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันเบื้องต้น อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.54$) รองลงมา คือ เรื่องการหมั่นฝึกสมาธิให้มั่นคง เพียรธรรมและตั้งมั่นอยู่ในหลักศีลธรรม เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับตนเอง ($\bar{x} = 3.30$) และ เรื่องการสร้างวินัยในการออม เช่น การฝากเงินออมทรัพย์ สลากออมทรัพย์ ฯลฯ ถือเป็นภูมิคุ้มกันตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{x} = 3.00$) ตามลำดับ ด้านการดำเนินชีวิตตามหลักด้านความรู้ และคุณธรรมพบว่า ชาวบ้านโนนสง่ามีความเข้าใจในเรื่องการเพิ่มพูนความรู้ โดยการติดตามข่าวสารรู้เท่าทันสถานการณ์ในปัจจุบัน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.55$) รองลงมา คือ มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ใช้คุณธรรม นำความรู้ ($\bar{x} = 3.85$) และการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และประเมินผลการทำงาน ($\bar{x} = 3.37$) ตามลำดับ ด้านความเข้าใจต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า ชาวบ้านโนนสง่ามีความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด จำนวน 100 คน รองลงมา คือ ความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก จำนวน 31 คน และความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง จำนวน 30 คน ตามลำดับ

การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืนของครัวเรือนเกษตรกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
: กรณีศึกษามูลนิธิบ้านโนนสง่า ตำบลหนองกุง อำเภอมือเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

Table 1 Non Sa-nga Villag Opinion toward his majesty self-sufficient philosophy

Villagers' General Data	Number (person)	Percentage
1. Gender		
1.1) Male	98	60.87
1.2) Female	63	39.13
2. Age		
2.1) 45-54	130	80.75
2.2) above 55	31	19.25
3. Family order		
3.1) Head of the house	161	100
4. Qualifications		
4.1) Primary certificate	135	83.85
4.2) Junior high school certificate	20	12.42
4.3) Senior high school certificate / vocational certificate	6	3.73
5. Occupations		
5.1) Agriculturist	150	93.17
5.2) Labor	11	6.38
Total	161	100

Table 2 Opinion toward his majesty self-sufficient philosophy application

The application of his majesty self-sufficient philosophy	$\bar{x}$ (average)	Level
1. Living life under self-sufficient principles		
1.1) The understanding of self-consumption volume	4.37	High
1.2) Income rates	4.04	High
2. Living life under sensible principles		
2.1) Working under democracy principles	4.49	High
2.2) Daily expenses planning	3.05	Medium
2.3) Effective and economic resources usage	2.50	Medium
3. Living life with alerts		
3.1) Alerts establishment	3.54	High
3.2) Meditation and moral application	3.30	Medium
3.3) Saving habit establishment	3.00	Medium

Table 2 (Continued)

The application of his majesty self-sufficient philosophy	$\bar{x}$ (average)	Level
4. Knowledge and morality		
4.1) Knowledge acquisition	4.55	Highest
4.2) Living life by concerning morality over knowledge	3.85	High
4.3) Learning by doing and evaluating outcome	3.37	High

Table 3 Level of his majesty self-sufficient philosophy application

Level of his majesty self-sufficient philosophy application	Number (Person)	Percentage
1. High	100	62.11
2. Medium	30	18.63
3. Low	31	19.26

จากผลการศึกษา พบว่าชาวบ้านโนนสง่าได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจำนวน 10 ครุฑเรือน ซึ่งนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ทำนา ทำสวน และประกอบอาชีพอยู่บนพื้นฐานความพออยู่ พอกิน และพอประมาณ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและได้รับการยกย่องเป็นครอบครัวต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านโนนสง่า สิ่งที่ได้จากคือทำให้ครอบครัว กินดี อยู่ดี และมีสุข และสามารถแบ่งปันความสุขให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ส่วนใหญ่แต่ละครอบครัวนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน รองลงมาคือ ใช้ในการศึกษาเล่าเรียน และนำไปใช้ในกิจกรรมร่วมกับครอบครัว มีความรอบรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพทางการเกษตรรู้จักการวางแผน หมั่นตรวจสอบความสมบูรณ์เหมาะสมเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรตลอดจนวัสดุและอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการประกอบอาชีพ มีความได้เนื้อเชื้อใจซึ่งกันและกัน เช่น ในขณะที่ยาผลผลิตทางการเกษตรไม่เอาเปรียบผู้ซื้อ ไม่ขโมยข้าวของของคนอื่น มีความอดทนในการ

ประกอบอาชีพ อาทิ เช่น การเลี้ยงสัตว์ มีความเพียรอดทน การปลูกผักหรือทำนาจะต้องมีความอดทนเช่นเดียวกันมีการชักชวนแนะนำให้ผู้อื่นทำการเกษตรและใช้ชีวิตอย่างพอเพียงแบ่งปันความรู้ เช่นการบอกต่อผู้อื่นให้ลองปลูกผักสวนครัวเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือน ผลผลิตทางการเกษตรที่ขี้ผักและพันธุ์ข้าวให้แก่เพื่อนบ้าน ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ถ้าเหลือจากการบริโภคในครัวเรือนก็แบ่งปันให้กับญาติพี่น้องในชุมชนต่อไป

ส่วนที่ 5 แนวทางส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ

ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโนนสง่า

เนื่องจากอดีตบ้านโนนสง่าเคยมีการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มอินทรีย์เพื่อจำหน่ายแต่ในปัจจุบันนั้นไม่มีพื้นที่ในการจัดตั้งกลุ่ม และผู้นำขาดภาวะผู้นำตลอดจนไม่มีการบริหารจัดการที่ดี จึงเห็นควรมีการจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยชีวภาพเพื่อเป็นอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนและคนในชุมชนหาพื้นที่ในการจัดตั้ง เครื่องมือและอุปกรณ์ในการดำเนินการกลุ่ม ส่งเสริมความเป็นผู้นำและหลักการบริหารจัดการที่ดี แก่กลุ่มในการบริหารจัดการต่อไป

เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกพืชสวน และมีเกษตรบางรายที่ทำการปลูกมะม่วงสามฤดูเป็นอาชีพเสริมรายได้ ควรส่งเสริมการปลูกมะม่วงสามฤดู เนื่องจากเป็นมะม่วงที่ให้ผลผลิตตลอดทั้งปี สามารถสร้างรายได้เสริมเป็นอย่างดี

เนื่องจากชาวบ้านโนนสง่ามีการปลูกพืชผักสวนครัวหลากหลายชนิดและมีผลผลิตตลอดเกือบทั้งปี ควรมีการพัฒนาส่งเสริมการตลาด ในการหาแหล่งจำหน่ายขายสินค้าทางการเกษตร รวมถึงการส่งเสริมการตลาด ส่งเสริมการขายให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

เนื่องจากชาวบ้านโนนสง่ามีการปลูกต้นชะอมเป็นจำนวนมากตามบริเวณบ้านเรือน ซึ่งแต่เดิมมีการส่งเสริมการปลูกชะอมเพื่อการจำหน่ายสร้างเป็นรายได้เสริม แต่ปัจจุบันขาดการส่งเสริมการตลาดและการบำรุงรักษาดินชะอม ควรส่งเสริมการปลูกชะอมอย่างต่อเนื่องให้ชาวบ้านปลูกและบำรุงรักษา ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมให้กับครัวเรือนมากขึ้น

เนื่องจากบ้านโนนสง่ามีการประกอบอาชีพหลัก คือ การทำนา ทำไร่ ทำสวน ดำเนินชีวิตตามวิถีชนบท และมีครอบครัวที่ดำเนินกิจกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 10 ครัวเรือน ที่ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต และการพออยู่พอกิน สามารถพึ่งพาตนเองและสามารถแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้านได้ อยู่อย่างมีความสุข แบบพอประมาณตามศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตให้กับคนในชุมชนบ้านโนนสง่าได้เป็นอย่างดี ควรมีการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างพออยู่พอกิน และพอเพียง และควรส่งเสริมการเป็นครอบครัวเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดกับทุกครอบครัวในชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

เนื่องจากบ้านโนนสง่าตั้งอยู่ระหว่างเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบกับบ้านโนนสง่ามีความพร้อมทางด้านผลผลิตทางการเกษตรที่มีตลอดทั้งปี ควรมีการสร้างตลาดชุมชนในการขายพืชผลทางการเกษตร โดยไม่ต้องมีค่าขนส่งแต่ละครั้งเพราะขายในบริเวณหมู่บ้าน ประกอบกับการขายพืชผัก ผลไม้ชนิดต่าง ๆ ที่เป็นผลผลิตของคนในชุมชนบ้านโนนสง่าเป็นต้น

อภิปรายผล

บ้านโนนสง่าเป็นหมู่บ้านที่เหมาะสมในการทำเกษตร การทำนา ทำไร่ และทำสวน ปลูกพืชผักสวนครัวที่ก่อให้เกิดรายได้ให้กับครัวเรือน มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภค ตามวิถีชีวิตแบบท้องถิ่น ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่จะต้องรักษาและส่งเสริมให้คงอยู่ในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ พหล และสุรัชย์ (2557) พบว่าหมู่บ้านที่พื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นที่เนินหรือที่ดอน เป็นสวนผลไม้ ปลูกไม้ดอก และเลี้ยงสัตว์ โครงการอบรมที่เหมาะสมได้แก่ การผลิตปุ๋ย และสารอินทรีย์ การขยายพันธุ์พืช การบำรุงรักษาไม้ผล การตัดแต่งกิ่ง การจัดการศัตรูพืช การเก็บรักษาผลผลิต การผลิตอาหารสัตว์ การขยายพันธุ์สัตว์ และการจัดการศัตรูพืชและการเก็บรักษาผลผลิต

ปัญหาของชุมชนบ้านโนนสง่า กลุ่มอาชีพ เนื่องจากการจัดตั้งกลุ่มอาชีพจำเป็นต้องมีพื้นที่ตั้ง ความรู้ทักษะด้านการบริหารจัดการ และควมมีภาวะผู้นำของผู้ในกลุ่ม ตลอดจนการส่งเสริมและสนับสนุนเรื่องของการบริหารจัดการกลุ่มที่ดีให้กับกลุ่มเพื่อให้ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา (2557) พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จและสามารถยืนหยัดต่อไปได้ จำเป็นจะต้องศึกษาบริบทและสถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชน จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคที่เกิดขึ้น ตลอดจนการศึกษาศาภาพปัญหา และ

ศักยภาพที่แท้จริงของวิสาหกิจชุมชน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งตลอดจนการพัฒนาภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อจำกัดของชุมชนบ้านโนนสง่า เนื่องจากมีพื้นที่ทำการเกษตรที่เหมาะสมน้อยทำให้ผลผลิตทางการเกษตรน้อยตลอดจนข้อจำกัด เรื่องน้ำที่ใช้ในการทำการเกษตร เนื่องจากในพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นที่ดอน แหล่งน้ำอื่นไม่สามารถใช้ทำการเกษตรได้อย่างเพียงพอ จึงทำให้มีผลผลิตทางการเกษตรน้อย สอดคล้องกับแนวคิดของ ศุภยาศีศึกษา และพัฒนาชุมชนนครศรีธรรมราช (2556) พบว่ามีสภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ของทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน แหล่งน้ำ จำนวนประชากร และความสัมพันธ์แบบเครือญาติในชุมชน การมีจิตสำนึก และจิตสาธารณะต่อชุมชน ให้ชุมชนมีแนวโน้มระดับเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นฐานเศรษฐกิจ ที่สำคัญของชุมชน

บ้านโนนสง่ามีการประยุกต์ใช้แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต ใช้ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัว เป็นแนวทางในการศึกษาเล่าเรียนตลอดจนการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่งผลให้บ้านโนนสง่ามีการพัฒนาทางด้านการทำนา ทำไร่ ทำสวน และการดำเนินชีวิตพออยู่ พอดี พอกิน และพอประมาณ สามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถแบ่งปันความรู้ และผลผลิตทางการเกษตรให้กับคนในชุมชนซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของครัวเรือน และชุมชนบ้านโนนสง่าต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขนิษฐา และคณะ (2554) พบว่า การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ผู้ให้ข้อมูลทุกระดับได้รับ

ความสุขให้กับตนเองและครอบครัว มีความสุขในระดับที่มากพอที่จะไม่ต้องการอะไรเพื่อตัวเอง และครอบครัว มีความภูมิใจ อิ่มเอิบใจจนอยากจะให้ หรือ แบ่งปัน ผู้อื่น การดำเนินชีวิต และคุณค่าหรือคุณประโยชน์ จากการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืนตามแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโนนสง่า 1) ควรส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้นกับทุกครอบครัวในชุมชนบ้านโนนสง่า โดยอาศัยการแบ่งปันความรู้แนวทางปฏิบัติจากครอบครัวต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของบ้านโนนสง่าต่อไป 2) ควรมีการจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ ส่งเสริมการปลูกมะม่วงสามฤดู สร้างตลาดชุมชนในการวางขายสินค้าและผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชน 3) ส่งเสริมการปลูกชะอมอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการเป็นครอบครัวเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้นกับทุกครอบครัวของชุมชนบ้านโนนสง่า เพื่อเป็นแบบอย่าง และแนวทางในการดำรงชีวิตอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลำยอง และฉัตรชัย (2550) พบว่า มีครัวเรือนที่มีลักษณะอาชีพเกษตรกรรม อาชีพเกษตรผสมผสาน ภูมิลำเนาครัวเรือนเป็นคนในชุมชน มีกิจกรรมที่พึงพึงทรัพยากรในชุมชน มีลักษณะการรวมกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มสวัสดิการสังคมทุกหมู่บ้าน ศักยภาพและความสามารถของกิจกรรมที่จะนำไปสู่การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ทุกหมู่บ้านมีศักยภาพและความสามารถที่จะพัฒนาได้

สรุป

แนวทางส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืนตามแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโนนสง่า จากการศึกษาทำให้ทราบแนวทางการส่งเสริมศักยภาพ ข้อมูลปัญหา ข้อจำกัดของชุมชน ตลอดจนการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และควรส่งเสริมการปลูกมะม่วงสามฤดู การปลูกชะอม ภายใต้บริบทพื้นที่ของชุมชนที่เหมาะสมกับการทำการเกษตร และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาชีพผู้ชีวิภาพ ฝึกอบรมทักษะความรู้ในการทำปุ๋ยชีวภาพ การบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การส่งเสริมการตลาด การพัฒนาภาวะผู้นำ ส่งเสริมการสร้างตลาดชุมชนขายสินค้าผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเสริมสร้างรายได้ ก่อให้เกิดความรักและสามัคคีของคนในชุมชน และที่สำคัญควรได้รับการส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความพอประมาณในการดำรงชีวิต ความมีเหตุผล ความสามัคคีของคนในชุมชน ความรู้ กิจกรรมทางการเกษตร การวางแผนการทำงาน ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการผลิตผลทางการเกษตรของคนในชุมชน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครัวเรือน และชุมชน ในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นรูปธรรมและพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ที่สนับสนุนทุนการวิจัยที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการทำวิจัย ตลอดจน คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ ที่ได้กรุณาใช้เวลาอันมีค่าในการให้คำแนะนำ ปรึกษาในด้านต่าง ๆ และความรู้อันมีค่าที่เป็นประโยชน์ต่อ

การทำงานวิจัย และที่สำคัญที่สุดคือ ชาวบ้านโนนสง่า ตลอดจนทีมนักวิจัยท้องถิ่นทุกท่าน ที่ได้สละเวลาอันมีค่า และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้ และประโยชน์จากวิจัยเล่มนี้คณะผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชา พระคุณบิดา มารดา ตลอดจนบูรพจารย์และผู้มีพระคุณที่ให้การอบรมสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทวิชา ซึ่งคณะผู้วิจัยจะนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อตนเองสังคม และประเทศชาติต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ชนัญญา กาญจนรังษีชนันท์ กาญจนารอดแก้ว ประไพ ศิวะสิริธา วิลาศ พรหมพิริยะ พนาสนธิ์ ศยามล ลัคนาสถิตย์ และรังสรรค์ หังสนาวิน. 2554. ประโยชน์สุขจากเศรษฐกิจพอเพียง. (ระบบออนไลน์) แหล่งข้อมูล: http://www.cdd.go.th/cddwarehouse/pdf/r_01.pdf. (16 กรกฎาคม 2556).
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2551. คำปรารภ ในคำเพื่อเสนอ: ประมวลพระบรมราชโองการและพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง มูลนิธิพระดาบส, กรุงเทพฯ. 408 หน้า.
- นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. 2546. การพัฒนาองค์กรชุมชน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, อุบลราชธานี. 203 หน้า.
- บุญชม ศรีสะอาด. 2535. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์สุวิทย์วิทยาศาสตร์, กรุงเทพฯ. 168 หน้า.
- พล ศักดิ์คัทสน์ และสุรัชย์ กังวล. 2557. ตัวชี้วัดและการจัดกลุ่มหมู่บ้านชนบทเพื่อความเหมาะสมในการจัดฝึกอบรมโครงการเกษตร. วารสารการพัฒนารัฐบาลและคุณภาพชีวิต 2(3): 285-293.

สุขไธ ดอนกระสินธุ์. 2556. แผนพัฒนาหมู่บ้านโนนสง่า. บ้าน
โนนสง่า ตำบลหนองกุง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์.
50 หน้า

लयอง ปลั่งกลาง และจัตริย์ นิยะบุญ. 2550. การศึกษา
เพื่อพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการพัฒนา
ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (ระบบออนไลน์).
แหล่งข้อมูล:

[http://managementaru.ac.th/ctour/images](http://managementaru.ac.th/ctour/images/pdf/article/article6.pdf)
[/pdf/article/article6.pdf](http://managementaru.ac.th/ctour/images/pdf/article/article6.pdf) (16 สิงหาคม 2556).

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครศรีธรรมราช. 2556. เต็ม

พลังความฝัน สร้างสรรค์พัฒนาชุมชนวิถีชีวิต

เศรษฐกิจพอเพียง. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล:

<http://www.cdd.go.th/cddwarehouse/research.php> (3
สิงหาคม 2556).

สุกัญญา ดวงอุบลม. 2557. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการ
จัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์.

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 2(2): 133-
139
